

Академијски одбор за високо образовање САНУ

КОНФЕРЕНЦИЈА САНУ О ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ И НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОМ РАДУ У СРБИЈИ: СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Београд, 15. и 16. октобар 2026. године

Организациони и програмски одбор Конференције:

Велимир Радмиловић, САНУ

Александар Бауцал, Филозофски факултет БУ

Ана Пешикан, Филозофски факултет БУ

Владица Цветковић, САНУ

Александар Костић, САНУ

Конференција САНУ о високом образовању и научноистраживачком раду у Србији: стање и перспективе

Распоред саопштења

15. октобар 2026.

- 9:30–9:45 Регистровање учесника
- 9:45–9:50 Отварање Конференције: Велимир Радмиловић
- 9: 50–9:55 Поздравна реч: представник Владе Србије
- 9:55–10:00 Поздравна реч: Зоран Кнежевић, председник САНУ

Председавајући: Александар Костић и Александар Бауцал

- 10:00–10:30 Владимир Костић
„Стање у високом образовању и перспективе“
- 10:30–10:50 Александар Бауцал
„Мисија и визија високог образовања у Србији“
- 10:50–11:10 Александар Костић
„Примена вештачке интелигенције у високом образовању“
- 11:10–11:30 Душан Теодоровић
„Државни и приватни универзитети у систему високог образовања“
- 11:30–11:50 Пауза

Председавајући: Душан Теодоровић и Алпар Лошонц

- 11:50–12:10 Милојко Арсић
„Финансирање високог образовања и научноистраживачког рада“
- 12:10–12:30 Алпар Лошонц
„Аутономија универзитета версус државни и други резони“

- 12:30–12:50 Владан Ћокић
„Идеолошки антиподи универзитетског организовања и управљања: Одбрана смисла“
- 12:50–13:10 Велимир Радмиловић
„Оспособљеност наставника као предуслов успјешности образовног и истраживачког процеса“
- 13:10–13:30 Пауза

Председавајући: Милојко Арсић и Бранко Урошевић

- 13:30–13:50 Бранко Урошевић
„Како обезбедити квалитет и јавни интерес у приватном високом образовању“
- 13:50–14:10 Снежана Смедеревац
„Улога природних наука, друштвених наука и хуманистике у структури и развоју универзитета“
- 14:10–14:30 Ана Пешикан
„Кључни системски изазови функционисања нашег високог образовања“

16. октобар 2026.

Председавајући: Тања Ћирковић Величковић и Зоран Поповић

- 10:00–10:20 Небојша Лалић
„Осигурање квалитета образовања и научноистраживачког рада у високом образовању“
- 10:20–10:40 Зоран Поповић
„Научна продукција у Републици Србији: продуктивност на уштрб квалитета?“
- 10:40–11:00 Тања Ћирковић Величковић
„Комплементарност истраживачке и наставничке/менторске активности у високом образовању“
- 11:00–11:20 Пауза

Председавајући: Бојана Обрадовић и Владица Цветковић

11:20–11:40 Владица Цветковић

„Избори у наставничка звања: несклад између
норматива и праксе“

11:40–12:00 Бојана Обрадовић

„Подстицај и укљученост наших истраживача у европске
пројекте“

12:00–12:30 Пауза

12:30–14:30 Округли сто:

„Одрживост постојећег система ВО и шта даље“

Учесници:

Велимир Радмиловић, Александар Бауцал, Ана Пешикан,
Александар Костић и Владица Цветковић.

Теме за разговор:

1. Аутономија универзитета
2. Тренутно стање и могући правци реформисања државних и
приватних универзитета
3. Начин финансирања научноистраживачког рада
4. Мерљивост наставних и научноистраживачких резултата
5. Вештачка интелигенција

ЗАВРШЕТАК КОНФЕРЕНЦИЈЕ

С А Ж Е Ц И

1.

Владимир Костић:

„Стање у високом образовању и перспективе“

Једна од најчешћих одредница везаних за актуелно стање универзитета је *криза* („криза универзитета“). Једна од кључних дилема је у којој мери је пожељно да универзитет делује сходно тзв. друштвеним потребама, или чак непосредним захтевима власти или индустријских корпорација, тржишту рада и сл. Нове парадигме продукције знања примарно карактерише значај контекста, тј. редеофинисање релевантног, употребљивог знања које је „социјално робусно“. Притисци које универзитет трпи могу бити груписани у три целине: (1) тешки финансијски проблеми; (2) корпорацијски модел универзитета; и (3) ерозија поверења међу актерима високог образовања. Посебан проблем је „универзитет и политика“, па ћемо се осврнути се на став да губитак идеолошке разноликости на универзитету има тешке последице, пре свега у друштвеним наукама: нека се питања уопште не постављају, а изнети аргументи не тестирају. Ново време носи и друге изазове: коришћење нових технологија у образовању, а посебно вештачке интелигенције, омасовљење високог образовања, интердисциплинарност, драматичан пораст „квантитета“ знања, изазови глобализације и др. Уочљива је тежња да се високо образовање стави у контекст приватног добра, а не јавне одговорности колективитета у коме оно делује. Тако, комерцијални импулси постају легитимни, па и доминантни покретачи образовања. Посебно су анализирани проблеми специфични за високо образовање у Србији (политички модел, 5/35 модел односа наставе и науке, СПИРИ, откази наставницима и др.) и модалитети превазилажења „кризе универзитета“.

2.

Александар Бауцал:

„Мисија и визија високог образовања у Србији“

Рад полази од претпоставке да је питање мисије и визије високог образовања једно од кључних стратешких питања за друштва која се суочавају са брзим технолошким, демографским, економским и демократским променама. Циљ рада је да се, на основу међународних трендова, европских нормативних оквира, искустава упоредивих земаља и анализе стања у Србији, формулише предлог мисије и визије високог образовања у Србији. У првом делу рада анализирају се три међусобно повезане мисије високог образовања: образовна, истраживачка мисија и друштвена мисија. У другом делу рада ови трендови се контекстуализују кроз анализу високог образовања у Србији. Анализа показује да главни изазови нису само недостатак ресурса или капацитета, већ недовољна институционализација промена, фрагментација система, слаби механизми осигурања квалитета, предимензионирана и недовољно релевантна понуда студијских програма, недовољно стабилна подршка истраживањима и притисци на академску аутономију. Посебна пажња посвећена је чињеници да се многи формални реформски оквири у Србији не преводе у одрживе институционалне праксе, због чега промене често остају зависне од ентузијазма појединаца и појединачних пројеката. На основу тих налаза, у раду се предлаже да мисија високог образовања у Србији буде развој људских, научних и демократских капацитета друштва кроз квалитетно образовање, поуздано стварање знања и одговоран друштвени ангажман. Визија подразумева аутономан, интегрисан, праведан, истраживачки снажан и друштвено укорееен систем високог образовања који доследно повезује наставу, истраживање и јавни интерес у условима продужене транзиције и европских интеграција.

3.

Александар Костић:

„Примена вештачке интелигенције у високом образовању“

Вештачка интелигенција се пре неколико година појавила изненада, нашавши примену у многим областима. Био је то цивилизацијски потрес који није у потпуности схваћен, без јасне слике о његовим импликацијама. Истовремено, брзина развоја вештачке интелигенције и експоненцијално повећање њених перформанси нису праћени дубљим разумевањем природе овог феномена. Једна од области у којој би вештачка интелигенција могла да буде примењена је и високо образовање, о чему постоје различита мишљења. С једне стране, наглашавају се њене дидактичке предности као што је претраживање научне литературе, припрема наставног материјала, прилагођавање наставе различитим нивоима знања студената, помоћ у анализи података итд. С друге стране, постоји бојазан да ће провера знања студената морати да буде радикално промењена увођењем усмене провере знања и/или писмене провере у присуству професора. Додатне дилеме се намећу кад је реч о семинарским, мастер и докторским радовима, јер постоји могућност да они нису у потпуности резултат самосталног истраживања, већ да су већим делом настали коришћењем вештачке интелигенције. Увођење вештачке интелигенције у образовни процес тренутно је повезано са многим недоумицама, честим импровизацијама, без јасне слике о реалним последицама њеног коришћења. Било би стога пожељно да се пре њеног дефинитвног увођења у високо образовање обаве темељна истраживања којима би се добила јаснија слика о последицама овакве промене у процесу образовања.

Душан Теодоровић:

„Државни и приватни универзитети у систему високог образовања“

Традиционално, државни универзитети високо образовање посматрају као јавно добро и један од темеља друштвеног развоја. Поред класичних академских дисциплина, они настоје да развијају нове студијске програме засноване на савременим научним и технолошким достигнућима, укључујући рачунарске науке, вештачку интелигенцију, роботiku, биотехнологију и друге области које обликују будућност светске економије. Током деведесетих година и касније, у Србији је дошло до наглог ширења приватног високог образовања. Иако је идеја о постојању приватних универзитета сама по себи легитимна и широко прихваћена у многим земљама света, у домаћим условима овај процес је често био праћен озбиљним проблемима који су довели до урушавања академских стандарда и девалвације њихових универзитетских диплома. Приватни универзитети нису организовани као непрофитне образовне институције чији је основни циљ развој знања, науке и друштва. Напротив, у бројним случајевима образовање је постало профитабилан посао, а издавање диплома важан извор прихода за власнике ових установа. Последица таквог приступа била је инфлација факултетских диплома, магистарских радова и докторских дисертација. Велики број људи стекао је формалне академске квалификације које нису биле праћене одговарајућим знањем и компетенцијама. Посебно је забрињавајуће што су многи носиоци таквих диплома проналазили запослење у државној администрацији, локалној самоуправи и јавним предузећима. На тај начин формалне квалификације постале су важније од стварног знања и професионалних способности. Последице такве кадровске политике осећају се кроз смањену ефикасност институција и слабење поверења грађана у јавни сектор. Слични проблеми појавили су се и у области докторских студија. За разлику од озбиљних научних истраживања, чији резултати налазе пут до реномираних међународних научних часописа, значајан број ових дисертација није произвео научне резултате вредне међународне пажње. У неким случајевима радови су објављивани у часописима сумњивог квалитета или у такозваним

предаторским публикацијама, чији је основни мотив наплата трошкова објављивања, а не научна изврсност. Већина приватних универзитета концентрисала је своју понуду на области менаџмента, бизниса и економије. Разлог за то лежи у чињеници да су такви студијски програми релативно јефтини за организацију и не захтевају скупе лабораторије, клинике, истраживачку опрему или развијену научну инфраструктуру. Насупрот томе, државни универзитети и даље носе највећи терет образовања у областима природних наука, инжењерства, медицине и других стратешки важних дисциплина. Због свега наведеног, један од најважнијих задатака наше државе јесте обнова поверења у систем високог образовања. То подразумева строгу контролу избора наставног кадра, квалитета наставе, оштру борбу против плагијата и академских превара, као и вредновање знања, научних резултата и професионалних компетенција.

Милојко Арсић:

„Финансирање високог образовања и научноистраживачког рада“

Високо образовање и научноистраживачки рад представљају важне факторе технолошког напретка, раста продуктивности и дугорочног економског развоја. Квалитет и доступност високог образовања у значајној мери зависе од обима јавних издвајања и модела финансирања високог образовања. Савремене реформе система високог образовања у европским земљама све више су усмерене ка увођењу модела финансирања заснованих на перформансама, јачању институционалне ефикасности и подстицању интернационализације универзитета. Циљ рада је анализа савремених трендова у финансирању високог образовања у европским земљама и Србији, са посебним освртом на утицај висине јавних издвајања и различитих модела финансирања на квалитет наставе, научноистраживачки рад, ефикасност студирања и доступност високог образовања. У раду се полази од претпоставке да је постепено повећање државних издвајања за високо образовање и науку у односу на БДП у Србији неопходно за унапређење квалитета образовног система и научних истраживања, као и да је таква политика фискално одржива. Резултати анализе указују да повећање јавних улагања може дати значајне ефекте само уколико је праћено институционалним реформама. Као кључне мере издвајају се увођење финансирања заснованог на перформансама, интернационализација високог образовања, повећање конкурентности при избору наставног и истраживачког кадра, усклађивање наставних и истраживачких садржаја са савременим научним и привредним токовима и иновирање наставних метода. Са становишта трошковне ефикасности, значајне мере односе се на скраћивање дужине студирања, процена оправданости централизације појединих универзитетских функција и развој заједничких докторских студија више универзитета. Такође, укључивање приватних универзитета у систем државног финансирања било би оправдано у случају достизања високог нивоа квалитета наставе и научноистраживачког рада.

Алпар Лошонц:

„Аутономија универзитета *версус* државни и други резони“

Прво ћу покушати да сажмем у неколико корака генезу проблематике аутономије универзитета на основу релевантних историјских примера и указивања на најзначајније трендове, као што је стандардизација поступака. При томе ћу се осврнути и на такве примере као што је српски закон из 1905. године који је направио значајан искорак ка институционализацији аутономије. Истовремено са историјским разматрањем, наглашавам да се аутономија, односно, могућност да универзитет себи наметне законе, мора разумети у динамичком друштвеном окружењу у којем се мењају економски, политички и културни услови. Сходно томе, аутономија универзитета се не може разматрати без динамичког сагледавања појма универзитета уопште. После тога ћу разликовати елементе институционалне аутономије универзитета, као и димензије личне аутономије чланова универзитета, као и личне аутономије професора у односу на корпоративна тела универзитета. Штавише, овде се назире да је могућа и напетост између личне и корпоративне аутономије у оквирима универзитета. Анализираћу и савремене ситуације које отварају бројне дилеме у погледу слободе мишљења и слободе говора професора и студената. Показаћу и то да проблем аутономије зависи и од медијума у којем се мишљење изражава. У овом оквиру посебно ћу размотрити, и то на основу савремених ситуација, однос између апарата насиља државе и универзитетске аутономије. У погледу аутономије универзитета не можемо занемарити ни економске аспекте, који могу да буду ограничавајући у погледу развијања и потврђивања аутономије. Тако се савремене критике усредсређују на корпоративно условљавање научних токова, на редукцију универзитета на модел фирме, на донаторске претензије које гурају универзитет у одређеним правцима. Указивање на динамички карактер аутономије подразумева да се питање аутономије поставља не само правно, већ и економски и политички.

Владан Ђокић:

„Идеолошки антиподи универзитетског организовања и управљања: Одбрана смисла“

Универзитетски систем у Србији налази се у процесу редеофинисања своје улоге у времену изражене кризе смисла, која се у контексту високог образовања сагледава као криза саме идеје универзитета. Ова криза се у излагању не посматра као последица сукоба две парадигме, већ као подстицај за испитивање резилијентности идеје универзитета. Кроз динамичну кохезију два идеолошка антипода, технократско-менаџерског и традиционално-аутономног, ово излагање даје аналитички осврт на модалитете у којима се вредности обе перспективе могу интегрисати кроз конкретне аспекте универзитетског организовања и управљања. Разматрају се алтернативе интегрисаном и неинтегрисаном моделу универзитета, уписне политике, као и модалитети студентске партиципације у управљању са циљем да се превазиђу екстремна стања друштвене пасивизације и ангажованости. Уместо херметичних и дисциплинарно омеђених институција, разматрају се отворени, флексибилни облици међуфакултетске сарадње. Ово полазиште афирмише потребу за новим образовним моделима у којима се технократска ефикасна дигиталних алата прожима са концептуалним, креативним и етичким промишљањем које нуде хуманистичке и фундаменталне науке. Излагање је вођено тезом да се одбрана смисла савременог универзитета остварује кроз афирмацију критичког и креативног мишљења, као и кроз изградњу комуникацијске отворености унутар система. Излаз није у безусловном прилагођавању тржишту, већ у радикалној одбрани самог смисла високог образовања. Универзитет мора разбити своју херметичност не да би служио тренутним друштвеним трендовима, већ да би поново постао простор у коме се криза промишља и превазилази.

Велимир Радмиловић:

„Оспособљеност наставника као предуслов успјешности образовног и истраживачког процеса“

Оспособљеност универзитетских наставника један је од најважнијих предуслова успјешности образовног и истраживачког процеса. Вредновање оспособљености не смије да карактерише „тиранија метрике“, већ би њиме требало да доминира супстанцијално просуђивање, односно квалитативна евалуација коју спровode колеге и експерти, као и углед, односно препознатљивост, како у домаћој тако и међународној научној јавности. Квантитативни показатељи могу да буду само додатни елементи у процјени оспособљености. У условима некритичког прихватања модела вредновања истраживачког рада који се доминантно заснива на метрици (број радова, цитираност и *h*-индекс), као одлучујућег критеријума за вредновање оспособљености универзитетских наставника, треба имати у виду да издавачке куће, које своје пословање заснивају на наплати објављивања научних радова, доприносе неетичком понашању појединих истраживача и универзитетских наставника, како на приватним тако и на државним универзитетима. Учесталост публиковања у таквим часописима и злоупотреба метрике налажу да се при вредновању оспособљености те чињенице не би смјеле занемарити. Овом феномену, који показује знакове метастазирања, у излагању ће бити поклоњена посебна пажња. У области природних наука, а прије свега инжењерских и техничких дисциплина, процјена оспособљености би требало да одражава успешност у четири категорије: **а) академска репутација, б) научноистраживачка репутација, в) оспособљеност за писање пројеката и успјешност прикупљања фондова за научноистраживачки рад и г) успјешност запошљавања студената.** За очекивати је да кандидати за највиша академска звања постижу надпросјечне резултате у све четири наведене категорије. С обзиром на то да не постоји универзални модел за евалуацију оспособљености универзитетских наставника, мора се водити рачуна о различитостима међу научним областима и дисциплинама, као и о начинима објављивања и цитирања. То се прије свега односи на специфичност процјене у областима друштвених

и хуманистичких дисциплина. Дobar примјер је разлика између базичних истраживања која доприносе унапређењу академских знања, а која се значајно разликују од истраживања чији је фокус решавање друштвених проблема, или истраживања важних за локалне заједнице, као што је то истакнуто у „Лајденском манифесту“. Да би се избјегле замке примјене неадекватних критеријума оспособљености, пожељно је формулисати и ажурирати флексибилне сетове индикатора, који би били променљиви и прилагођени различитим научним областима и педагошким аспектима. Ово истовремено не би смјело да значи снижавање критеријума за такве области и одсуство одговарајуће научне, умјетничке и професионалне продукције, релевантне за процену оспособљености.

Бранко Урошевић:

„Како обезбедити квалитет и јавни интерес у приватном високом образовању?“

Питање квалитета у приватном високом образовању у Србији често се поставља полазећи од претпоставке да је тип својине кључна варијабла. Ово излагање заступа супротну тезу: одлучујуће су мотивација и подстицаји доносилаца одлука на свим нивоима, а не форма власништва. Декански колегијум државног факултета вођен партикуларним интересима и власник приватне школе којима максимизира краткорочни профит могу произвести исте негативне последице по квалитет; аутентична академска мисија може произвести изврсност у оба сектора. Квалитет високошколске институције или студијског програма је суштински вишедимензионалан: мери се истраживачким резултатима наставника, иновативношћу наставног процеса, запошљивошћу и висином плате дипломаца, искуством предавача на престижним међународним школама, нивоом међународне размене који је доступан студентима, као и, имплицитно, ексклузивношћу – колико је тешко уписати и завршити неки студијски програм, односно факултет. Кључно, унутар факултета и интегрисаних универзитета, како државних тако и приватних, постоји значајна варијабилност у квалитету како студијских програма, тако и предавача. Истраживачка продукција једна је од ретких јавно доступних мера квалитета. Стога упоређујемо истраживачку продукцију на водећим приватним и државним школама користећи *h*-индекс (*Web of Science*) као релевантну меру, са фокусом на резултате редовних професора у природно-математичком и техничко-технолошком пољу. Наилазимо на велику унутаринституционалну варијабилност, као и чињеницу да неки од водећих истраживача у земљи раде на једном приватном универзитету. Систем поставља исте стандарде свим институцијама, али им не обезбеђује једнаке услове: приватне установе немају приступ КоБСОН-у, ограничен им је приступ националним фондовима за науку, шемама за повратнике и, често, основној истраживачкој инфраструктури. То је системска дисфункција која штети и приватном и државном сектору. Препоруке обухватају: систематско праћење исхода дипломаца и јавно рангирање програма

и институција, отварање истраживачких ресурса свим акредитованим институцијама под једнаким условима, пружање државних подстицаја за публикације у врхунским међународним часописима, без обзира на тип својине институције из које истраживач долази, јачање кадровске структуре кроз подстицаје за повратак истраживача из иностранства – доступне и водећим приватним школама које су по том питању често отвореније од државних – и регулаторно признавање различитих институционалних мисија (истраживачке, односно предавачке мисије), као и експлицитно вредновање иновација у настави, а не само научне продукције. Квалитет и јавни интерес обезбеђују се кроз доследне подстицаје и равноправне услове, а не кроз привилеговање једног типа својине.

Снежана Смедеревац:

„Улога природних наука, друштвених наука и хуманистике у структури и развоју универзитета“

У расправама о развоју универзитета често се поставља питање односа природних наука, друштвених наука и хуманистике, при чему се њихов значај углавном процењује на основу квантитативних показатеља научне продуктивности и међународне видљивости. Полазећи од становишта да различите научне области имају различите епистемолошке основе, облике научне комуникације и друштвене функције, у раду се разматра њихова улога у структури и развоју савременог универзитета. Анализа се заснива на прегледу научне продукције универзитета у Србији индексиране у бази *Scopus* у периоду 2015–2025. године. Будући да *Scopus* представља један од најзначајнијих извора података о међународно видљивој научној продукцији, анализа је усмерена на онај сегмент научног рада који је укључен у глобалне токове научне комуникације и вредновања. Применом библиометријских метода и мапирањем тематских кластера у областима природних наука, друштвених наука и хуманистике испитују се доминантне теме, обрасци повезивања и потенцијалне тачке интердисциплинарне сарадње. Полази се од претпоставке да развој универзитета не зависи од квантитативне уравнотежености различитих научних области, већ од очувања њихових специфичних улога и њиховог међусобног повезивања. Посебна пажња биће посвећена питању вредновања образовног и научноистраживачког рада у различитим дисциплинама, као и могућим импликацијама уочених разлика за развој интердисциплинарних образовних програма и обликовање универзитетских политика.

11.

Ана Пешикан:

„Кључни системски изазови функционисања нашег високог образовања“

У раду се разматра стање у високом образовању, као и трендови у односу на претходне анализе (в. Кључни подаци о образовању у Србији, САНУ, 2021). Анализирају се кључни фактори који утичу на квалитет наставе и учења и праведност система високог образовања, али и контекстуални, демографски, институционални и регулаторни фактори који утичу на његову одрживост и квалитет. Велике дисторзије у систему високог образовања у Србији, детектоване у претходним анализама (САНУ 2012, 2021), додатно су под утицајем социо-политичких збивања у земљи, што све скупа утиче на учинке високог образовања и нужно се одражава на могућност да образовање буде развојни ресурс земље.

Небојша Лалић:

„Осигурање квалитета образовања и научноистраживачког рада у високом образовању“

Квалитет наставе представља темељ високог образовања и полазиште за процену успешности високошколских установа, студијских програма и целокупног система високог образовања. Стога, осигурање квалитета не може бити сведено на испуњавање формалних услова у поступку акредитације, већ подразумева континуирано праћење, вредновање и унапређивање наставног и научноистраживачког рада, уз јасну одговорност институција за постигнуте исходе. Систем осигурања квалитета у високом образовању Републике Србије почива на националним стандардима, поступцима акредитације и спољашњег вредновања, као и на раду Националног тела за акредитацију и проверу квалитета у високом образовању (НАТ). Постојећа решења обезбеђују институционални оквир за контролу испуњености усвојених стандарда. Међутим, њихова примена указује и на значајна ограничења: изражену формализацију поступака, недовољно систематично праћење квалитета након акредитације, неуједначену примену стандарда и недовољно снажну повезаност наставе, научноистраживачког рада и развоја институционалног квалитета. Посебан системски изазов представља даље унапређивање улоге, независности, стручних и аналитичких капацитета НАТ-а и његово доследније усаглашавање са европским стандардима и смерницама за осигурање квалитета, укључујући оквир Европског простора високог образовања. Квалитет система додатно зависи од ефикасности и координације надлежних тела, јасне поделе одговорности, транспарентности поступака и развијене културе квалитета у самим високошколским установама. Унапређење система у Србији захтева прелазак са претежно формалног приступа акредитацији ка култури континуираног унапређивања квалитета, јачање институционалне одговорности, снажније повезивање наставе и научноистраживачког рада, унапређење спољашњег вредновања и већу транспарентност резултата. У том смислу треба даље оснажити систем који квалитет посматра као трајни развојни процес и тако обезбеђује одрживост високог образовања и његову пуну интеграцију у Европски простор високог образовања.

13.

Зоран Поповић:

„Научна продукција у Републици Србији: продуктивност на уштрб квалитета?“

Основна карактеристика српског научног простора је велики број објављених научних радова скромног научног квалитета. Оваква пракса директна је последица система вредновања научника који се претежно ослања на **квантитативне показатеље** (број објављених радова одређене категорије), који су кључни за избор у научна звања или добијање пројеката. У овом раду упоређена је научна продукција наших истраживача у поређењу са колегама из окружења. Дискутован је и квалитет часописа у којима српски научници објављују научне радове, затим појава предаторских часописа, лажног ауторства и других облика интелектуалног непоштења.

Тања Ђирковић Величковић:

„Комплементарност истраживачке и наставничке/менторске активности у високом образовању“

У савременом високошколском образовању однос наставе и научноистраживачког рада представља једно од кључних питања академске политике и организације универзитета. Савремени међународни документи, укључујући Magna Charta Universitatum, као и документи Европске универзитетске асоцијације и Унеска, препознају нераздвојиву повезаност наставе и истраживања као једно од основних обележја универзитета. Иако бројне емпиријске студије показују да не постоји непосредна корелација између истраживачке продуктивности појединачних наставника и њихове наставне успешности, организациони модели водећих универзитета и савремене теорије високог образовања доследно истичу да су процеси преношења знања кроз наставу и процеси стварања знања кроз истраживање суштински повезане компоненте универзитетске мисије. Штавише, најуспешнији светски универзитети истовремено су и најуспешније истраживачке институције. Различити теоријски приступи односу наставе и истраживања концепт њихове нераздвојивости разматрају у оквиру појма teaching–research nexus, за који је карактеристична и извесна дисциплинарна специфичност. Различити типови високошколских установа имају себи својствене моделе организације научноистраживачког рада и расподеле академских обавеза наставника између наставе и истраживања. Анализа показује да универзитети који реализују докторске студије, учествују у међународним истраживачким пројектима и граде своју репутацију на научној изврности не могу функционисати као претежно наставно оријентисане институције. Научноистраживачки рад је конститутивни елеменат универзитетске мисије и неопходан предуслов квалитетног образовања и међународне конкурентности универзитета. Из тог разлога, истраживање не представља додатну или изборну активност универзитетских наставника, већ једну од основних функција универзитета као институције.

«Teaching and research in universities must be inseparable.» Magna Charta Universitatum

Владица Цветковић:

„Избори у наставничка звања: несклад између норматива и праксе“

У раду ће бити приказане основне карактеристике процедуре пријема кадрова на универзитетима у Србији, уз посебан осврт на разлику између онога што предвиђају актуелни нормативи (закон, статuti, правилници и др.) и онога што се дешава у пракси. Процедура која је замишљена као избор више (нових) кандидата, у реалности се своди на унапређења или реизборе оних који већ раде на универзитету; на овај начин се непосредна селекција кандидата завршава у незрелој фази, избором у сарадничко звање – асистент. Овакав начин избора доводи до појаве великог броја спорних конкурсâ у којима одлучују лични односи, клијентелизам, кронизам и непотизам, често уз личну нетрпељивост, мобинг и утицај дневне политике, због чега су такви конкурси обично присутни и у медијима, док је дугорочна последица негативна селекција. Овај несклад теорије и праксе у вези с изборима на универзитету резултат је чињенице да наш академски сектор нема довољно кандидата за већу циркулацију кадрова кроз мрежу стварних (не привидних) постдокторских и тенјур-трек усавршавања, а што је неопходно за спровођење правих и отворених конкурса који су замишљени законом. Будући да се број квалитетних истраживача у Србији не може брзо повећати, нема другог излаза него да се важећа регулатива прилагоди реалности. Формалним раздвајањем процедуре правих избора од поступка унапређења/реизбора постигло би се да отворени конкурси буду расписивани за (нова) наставничка места, за која се надмећу сви кандидати који испуњавају потребне услове, док би се путем административно одвојене линије вршила унапређења или реизбори оних који су већ у радном односу. Ова промена не би довела до значајног унапређења квалитета универзитетских кадрова, посебно не за кратко време, али би сигурно смањила број спорних избора. Ипак, да би ове административне корекције процедуре избора/унапређења имале ефекта, неопходно је да наш високошколски систем макар почне с решавањем проблема дезинтегрисаности универзитета и погрешног модела финансирања (по броју студената по факултетима), који су с питањем избора кадрова најдиректније повезани. Наиме, у

овом тренутку број универзитетских наставника у Србији не подлеже никаквом нумерус клаузусу, тако да о расписивању или (још важније) нерасписивању конкурса факултети одлучују „самоуправно“. Без унапређења на пољу пријема кадрова и начина финансирања, наш целокупан сектор високог образовања биће и даље оптерећен истим проблемима и радиће (преживљаваће), као и деценијама уназад, водећи првенствено рачуна о себи, уместо о користи за друштво.

Бојана Обрадовић:

„Подстицај и укљученост наших истраживача у европске пројекте“

Истраживачи из Србије имају могућност учешћа у низу програма научне сарадње, као што су програми билатералне сарадње, европски програми Хоризонт Европа и *COST*, Еурека програм, програми сарадње у дунавском региону и др. Међутим, за укључивање у ове пројекте потребно је испунити више захтева. Прво, неопходно је да истраживачи развијају и одржавају међународну мрежу и професионалне контакте који могу да послуже као основа за сарадњу. Затим, писање успешних предлога пројеката представља и захтевну вештину. Истраживачи не само да морају јасно да дефинишу тему и циљеве истраживања која треба да буду савремена, атрактивна и применљива, већ и остале битне делове пројекта као што су очекивани научни, друштвени и економски утицаји, стратегије за трансфер технологије и коришћење резултата, анализа ризика и др. Најзад, пред истраживаче се поставља и изазов способности за ефикасно управљање пројектима и руковођење националним и међународним тимовима. У овом раду је анализирана укљученост истраживача и научних институција из Србије у међународне пројекте, са посебним освртом на учешће у великим конзорцијумима. Дат је преглед институционалних и административних баријера, али и недостатака у знању и вештинама истраживача. Посебно су приказани примери добрих пракси подршке истраживачима у свету, као што је систем административних служби на Универзитету Алто у Финској, који обухвата службе за помоћ при писању предлога пројеката, за етичка питања, за управљање пројектима, за заштиту интелектуалне својине, за управљање подацима и за правна питања. На тај начин истраживачима се пружа помоћ од зачетка идеје за пројекат, затим при управљању финансијским и административним аспектима реализације пројекта, па до завршног извештавања и закључивања пројекта. Анализирана је ситуација у Србији, где су свега у неколицини институција образоване канцеларије, најчешће за помоћ при писању пројеката. На крају су предложене смернице за побољшање, уз истицање потребе за већим бројем институционалних структура подршке, повећањем могућности

за обуку истраживача у припреми предлога и управљању пројектима,
као и неговањем јачих међународних мрежа.

